

Секція 1. Загальна психологія та психологія особистості

Ревасевич І.С.

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Тернопільський національний економічний університет

м. Тернопіль, Україна

ПСИХОКУЛЬТУРНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ ОСОБИСТОСТІ

В епоху постіндустріалізму на тлі соціально-економічних та культурно-ціннісних перетворень актуалізується проблема психокультурної спрямованості психологічного пізнання особистості, адже запорукою успішного економічного прогресу й духовно-енергетичного життєствердження соціуму постає передусім людський капітал. Сталі канони, закономірності і концепції розвитку, вироблені різноманітними науками, на сьогодні неможливо застосовувати однаково до людей, котрі проживають у різному соціокультурному оточенні. Це спонукає до критичного й комплексного аналізу введених напрацювань людства, а відтак – до творення психокультурного осмислення сьогочасної дійсності.

Перші дослідження психокультури як наукової категорії пов'язані з філософсько-антропологічними розвідками таких відомих представників зарубіжної психології, як В. Вундт, Е. Фромм, М. Шелер, К. Юнг. Не вживаючи терміну «психокультура», вони узагальнено розглядали його сутнісний зміст у контексті колективного несвідомого або духовності народу, а вітчизняний філософ С.Б. Кримський [2] описав риси та деякі аспекти психокультури власне українського суспільства. Окрім того, категорійний аналіз творчого спадку зарубіжних науковців показав, як стверджує Я.І. Ардашова, що «психокультура» та «психологічна культура» не виокремлюються ними в окремі поняття, а ототожнюються. Дослідниця цитує сучасних американських психологів, котрі вважають, що: а) психокультура формується через вплив соціальних та культурних особливостей на психіку людини, під тиском яких вона трансформується (Р. Шведер,); б) вивчення цього феномену пов'язане з психологічними та поведінковими тенденціями індивідів, які втілюються у

культури (С. Хейн); в) основний принцип психокультури полягає в тому, що розум і культура є невіддільними і взаємно установчими, відтак, люди формуються культурою, а культура відповідно формується ними (А. Фіске, С. Кітаяма) [1].

Звідси можемо зробити висновок, що психокультуру (а науковці найчастіше вживають даний термін у значенні «психологічна культура») переважно трактують у контексті психічного розвитку людини, розвитку психічної компетентності особистості, педагогічної компетенції при роботі з дітьми для розвитку їх психокультури тощо. Однак, психокультура – це перш за все «інтегральна категорія, яка містить теоретико-пізнавальні, художньо-творчі, морально-аксіологічні, різносуб'єктивні та інші характеристики вчинкові-діяльної присутності людини у світі, одним із векторів розвитку якої є спрямованість її життєактивності на вдосконалення і самоорганізацію внутрішнього світу власного Я у мережі окультурених соціальних стосунків і взаємодій» [6, с.14].

Вітчизняний учений-психолог А.В.Фурман уперше в 2001 році не лише ввів у науковий обіг поняття «психокультура», а й розробив відповідну філософсько-психологічну концепцію, підготував і впровадив програму навчальної дисципліни «Психокультура інноваційних соціосистем» [4; 5]. Відповідно до його теоретико-методологічних зауваг психокультура – це не стільки психологічна культура і не стільки культурна психологія, тому що все це – спрощення; насправді – ”це поєднання двох невидимих сфер – культурної і психодуховної та самоусвідомлення психіки у контексті етнонаціональної культури” [4, с.154]. Між культурою і психологією існує тісний взаємозв'язок, тому що перша визначально організує суспільне життя людей, друга виробляє систему знань про групову поведінку та діяльність, а в підсумку робить співжиття громадян продуктивнішим і досконалішим за умов майстерного практичного використання цієї системи. Вказаний взаємозв'язок настільки органічний і безперервний, що дає підстави автору трактувати психокультуру як ”певне історично зумовлене, динамічне, програмово-духовне налаштування

великого чи локалізованого соціуму на той чи інший спосіб своєї життєактивності (у формах поведінки, діяльності, спілкування, вчинення), котрий забезпечує виживання, відтворення та оновлення психосоціальної вітальності окремих спільностей і груп, щонайперше ідей, установок, цінностей, уявлень, норм і моделей діяння людей, національної ментальності та соціетальної психіки загалом” [5, с.221]. Як зазначає А.В. Фурман, примітною рисою психокультури як об’єкта пізнання та конструювання є її безпосередня неочевидність, неявність. Те, що бачиться і спостерігається як психічні і культурні явища та продукти – це всього-на-всього численні маніфестації реальної наявності психодуховного світу людини й аналогічного Всесвіту культури. Тому багатьох науковців цікавлять суб’єктивні елементи психокультури, які не можна побачити або почути, але всі знають про їх існування у вигляді норм, звичаїв, установок та цінностей [4]. У подальших дослідженнях автор виокремлює психокультуру як концентр вітакультурної методології, подає засадничі мислєсхеми основних формовиявів, філософсько-методологічних вимірів, типів і детермінантів психокультури та окреслює змістовий формат останньої у ракурсі суспільної реальності, соціогуманітарної науки, навчальної дисципліни і соціальної практики [3]. Конкретно-ситуативне втілення аналізована психокультура знаходить у: а) сукупності освоєних людьми певної культури способів життя, які передаються від покоління до покоління у вигляді ритуалів, традицій, звичаїв, матеріального успадкування, стилю поведінки і спілкування; б) наборі вітапсихічно запрограмованих реакцій і дій, котрі привласнені народним загалом не лише для того, щоб пристосуватися й вижити у повсякденні проблемного соціалізованого середовища, а й творити культуру, облагороджувати довкілля, удосконалювати духовний світ групового «Ми» та індивідуального «Я»; в) інваріантах програмово-сміслового забезпечення перебігу свідомості – суспільної, групової, індивідуальної, котрі у взаємодоповненні утворюють своєрідний невидимий фільтр ментального світосприйняття і світорозуміння [5].

Психокультурне самовизначення окремої людини А.В. Фурман та О.С. Морщакова витлумачують через уреальнені в діях і вчинках форми, методи, способи, засоби та інструменти її як суспільного зреалізування, так і особистісного. Відтак основне завдання психокультури вони вбачають у «творенні Людини моральної, добродійної, духовної, богоподібної» [6, с.14] завдяки налагодженню взаємодії її іншими індивідами, рефлексивному самопізнанню, служінню справі і світобудові за християнськими канонами.

Таким чином, проблема психокультурної спрямованості психологічного пізнання особистості є однією з актуальних у філософсько-психологічному дискурсі, а сама психокультура постає як новий науковий напрямок дослідження та проектування надскладних людиноцентричних систем, сприяє продуктивному особистісному зростанню й вдосконаленню, і найважливіше – долучається до творення духовності.

Література:

1. Ардашова Я.І. Психокультура в контексті культурного поступу суспільства [Електронний ресурс] / Я.І. Ардашова // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2015. – № 1. – С. 11-18. – Режим доступу: [file:///D:/Downloads/filipol_2015_1_4%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/filipol_2015_1_4%20(1).pdf)
2. Кримський С.Б. Ранкові роздуми : зб.ст. / С.Б.Кримський. – Худож.оформ. О.Білецького. – К.: Майстерня Білецьких, 2009. – 120 с.
3. Ревасевич І. Рефлексивне обґрунтування глибинного смислу психокультурного коду економіки / І. Ревасевич // Психологія і суспільство. – 2015. – № 4. – С. 66-72.
4. Фурман А. В. Психокультура української ментальності : [наук. вид.] / Анатолій Васильович Фурман. – [2-е вид.] – Тернопіль : НДІ МЕВО, 2011. – 168 с.
5. Фурман А. Програма авторського курсу “Психокультура інноваційних соціосистем” / А. Фурман, І. Ревасевич // Психологія і суспільство. – 2004. – № 4. – С. 221–235.

6. Фурман А.В. Психокультура як самоорганізована сфера акціобуття /
Анатолій В. Фурман, О. Морщакова // Вітакультурний млин. – 2013. –
Модуль 15. – С. 13-22.